บทที่ 9

รากฐานและพัฒนาการของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

Written Law: Origins and Development

- Code of Ur-Nammu
- Code of Hammurabi
- Law of the Twelve Tables
- Corpus Juris Civilis

ดร. จุฬาพัฒน์ กีรติภูมิธรรม

9.1 ความหมายของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

กฎหมายที่ได้รับการตราและประกาศใช้เป็นทางการโดยรัฐหรือองค์กรที่มีอำนาจนิติบัญญัติ บัญญัติไว้เป็นข้อความที่ชัดเจน เพื่อใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไป

สาระสำคัญ

- ตราโดยผู้มีอำนาจของรัฐ
- ประกาศใช้อย่างเป็นทางการ
- มีผลผูกพันทั่วไป
- สามารถค้นหาและตรวจสอบได้
- มีการรวบรวมเป็นหมวดหมู่หรือประมวลกฎหมาย

9.1 ลักษณะสำคัญของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

มีความแน่นอน (Legal Certainty)

ใช้มาตรฐานเดียวกัน

สามารถตรวจสอบได้

ลดความแตกต่างในการใช้กฎหมาย

เอื้อต่อการบริหารประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจ

หลักการดังกล่าวทำให้กฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นพื้นฐานของหลักนิติรัฐ (Rule of Law)

9.1 เปรียบเทียบกฎหมายลายลักษณ์อักษรกับกฎหมายจารีต

กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil law)	กฎหมายจารีต (Commonlaw)
บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร	เกิดจากการปฏิบัติสืบต่อกัน
มีผู้ตรากฎหมาย	เกิดจากสังคม
มีความแน่นอน	มีความยืดหยุ่น
ใช้ข้อความกฎหมายเป็นหลัก	ใช้ประเพณีเป็นหลัก
รวบรวมเป็นประมวลได้	ไม่มีประมวลเป็นระบบ

9.2 กำเนิดกฎหมายลายลักษณ์อักษร

เมื่อมนุษย์เริ่มตั้งถิ่นฐานถาวร เกิดเมือง (City-State) และรัฐ (State) ความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมีความซับซ้อนมากขึ้น จึงเกิดการบัญญัติกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร

วัตถุประสงค์สำคัญ

- รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม
- คุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน
- กำหนดสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดของบุคคล
- สนับสนุนการค้า การเก็บภาษี และการบริหารราชการ

จุดเปลี่ยน: จาก "กฎของชุมชน" สู่ "กฎหมายของรัฐ"

9.2 เมโสโปเตเมีย: แหล่งกำเนิดกฎหมายลายลักษณ์อักษร

1. Code of Ur-Nammu (ประมาณ 2100–2050 ปีก่อนคริสตกาล)

กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดที่ค้นพบ • มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิด การชดใช้ค่าเสียหาย • ใช้หลักการชดใช้หรือค่าปรับ มากกว่าการลงโทษตอบโต้โดยตรง

2. Code of Hammurabi (ประมาณ 1754 ปีก่อนคริสตกาล)

กฎหมายที่มีชื่อเสียงและสมบูรณ์ที่สุด • 282 มาตรา • ครอบคลุมกฎหมายครอบครัว ทรัพย์สิน การค้า หนี้ และกฎหมายอาญา • สะท้อนหลัก "ตาต่อตา ฟันต่อฟัน" (Lex Talionis)

9.2 ความสำคัญของกฎหมายเมโสโปเตเมีย

คุณูปการที่สำคัญ

- วางรากฐานของกฎหมายลายลักษณ์อักษร
- ส่งเสริมหลักความแน่นอนของกฎหมาย (Legal Certainty)
- ทำให้ประชาชนสามารถรับรู้กฎหมายที่ใช้บังคับได้
- ลดการใช้อำนาจตามอำเภอใจของผู้ปกครอง
- เป็นต้นแบบของการพัฒนากฎหมายในอารยธรรมต่อมา

9.3 ความสำคัญของกฎหมายโรมัน

กฎหมายโรมัน (Roman Law) เป็นรากฐานสำคัญของระบบ Civil Law
และเป็นหนึ่งในมรดกทางอารยธรรมที่ทรงอิทธิพลที่สุดของโลกตะวันตก

ความสำคัญ

- พัฒนาหลักกฎหมายเอกชน (Private Law) อย่างเป็นระบบ
- ส่งเสริมการใช้เหตุผลในการตีความกฎหมาย
- วางหลักการเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สิน สัญญา หนี้ ครอบครัว และมรดก
- เป็นต้นแบบของประมวลกฎหมายในยุโรปภาคพื้นทวีป
  พัฒนาอย่างเป็นระบบ และสามารถนำมาปรับใช้กับสังคมในยุคต่อมาได้อย่างต่อเนื่อง

9.3 กฎหมายสิบสองโต๊ะ (Law of the Twelve Tables)

ประมาณ 450 ปีก่อนคริสตกาล

สาระสำคัญ

- จารึกกฎหมายลงบนแผ่นสำริดหรือแผ่นไม้ 12 แผ่น
- เปิดเผยกฎหมายให้ประชาชนสามารถศึกษาได้
- ลดการตีความกฎหมายตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจ
- ส่งเสริมหลักความเสมอภาคในการรับรู้กฎหมาย (Equality before the Law)
- วางรากฐานของกฎหมายเอกชนและกระบวนพิจารณาคดีของโรมัน

9.3 พัฒนาการของกฎหมายโรมัน

พัฒนาการที่สำคัญ

- การพัฒนากฎหมายทรัพย์สิน (Property Law)
- การพัฒนากฎหมายสัญญา (Contract Law)
- การพัฒนากฎหมายหนี้ (Law of Obligations)
- การพัฒนากฎหมายครอบครัวและมรดก
- การกำหนดรูปแบบกระบวนพิจารณาคดีที่เป็นระบบ

นักนิติศาสตร์โรมัน (Roman Jurists) มีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์และตีความกฎหมาย ทำให้กฎหมายโรมันมีความเป็นวิทยาศาสตร์ทางกฎหมาย (Legal Science) มากขึ้น

9.3 Corpus Juris Civilis: มรดกสำคัญของกฎหมายโรมัน

จักรพรรดิจัสติเนียนที่ 1 ค.ศ. 529–534

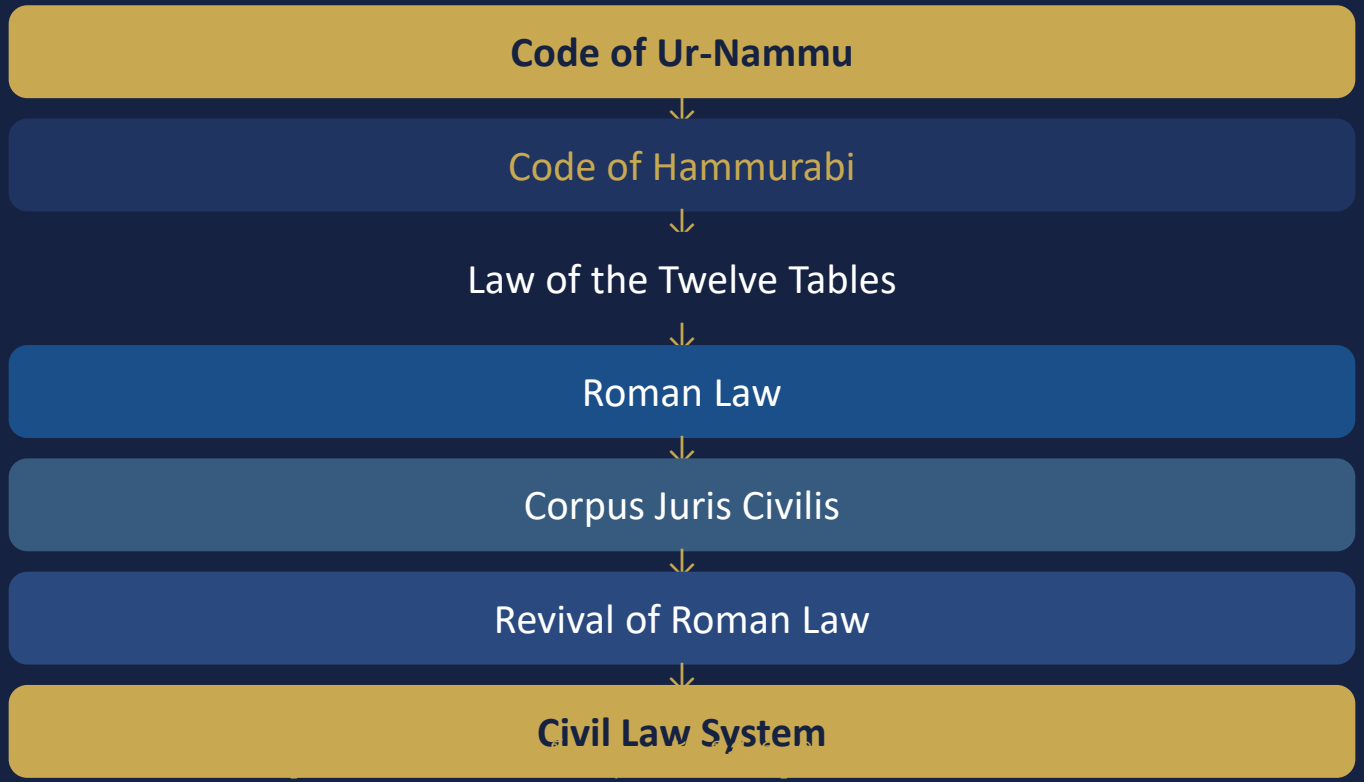
ประกอบด้วย 4 ส่วน

Codex Justinianus	รวบรวมกฎหมายที่จักรพรรดิประกาศใช้
Digest (Pandects)	รวบรวมความเห็นของนักนิติศาสตร์โรมัน
Institutes	ตำราสำหรับศึกษากฎหมาย
Novellae Constitutiones	กฎหมายใหม่ที่ตราภายหลัง

9.3 ตารางสรุปพัฒนาการกฎหมายลายลักษณ์อักษรโลก

กฎหมาย	ช่วงเวลา	ความสำคัญ
Code of Ur-Nammu	~2100–2050 ปีก.ค.ศ.	กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดที่ค้นพบ
Code of Hammurabi	~1754 ปีก.ค.ศ.	กฎหมายโบราณที่มีชื่อเสียงและสมบูรณ์ที่สุด
Law of the Twelve Tables	~450 ปีก.ค.ศ.	กฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของกรุงโรม
Corpus Juris Civilis	ค.ศ. 529–534	ต้นแบบระบบ Civil Law และประมวลกฎหมายสมัยใหม่

Infographic: จากกฎหมายโบราณสู่ระบบ Civil Law

9.4 การฟื้นฟูกฎหมายโรมันในยุโรป

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11–12 มหาวิทยาลัยโบโลญญา (University of Bologna) ประเทศอิตาลี ได้เริ่มศึกษากฎหมายโรมันอย่างเป็นระบบอีกครั้ง ก่อให้เกิด การฟื้นฟูกฎหมายโรมัน (Revival of Roman Law)

จุดเริ่มต้น

ค.ศ. 476	การล่มสลายของจักรวรรดิโรมันตะวันตก
ค.ศ. 529–534	Corpus Juris Civilis ยังคงถูกเก็บรักษาในไบแซนไทน์
ค.ศ. 11–12	มหาวิทยาลัยโบโลญญาฟื้นฟูการศึกษากฎหมายโรมัน

9.4 การรับกฎหมายโรมัน (Reception of Roman Law)

นักกฎหมายยุโรปนำหลักกฎหมายโรมันมาปรับใช้ผสมผสานกับกฎหมายท้องถิ่น กฎหมายศาสนา (Canon Law) และแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law)

กฎหมายโรมัน

กฎหมายท้องถิ่น

Canon Law

Natural Law

↓ นำไปสู่การก่อกำเนิดระบบ Civil Law สมัยใหม่

9.5 กำเนิดระบบ Civil Law

ลักษณะสำคัญ

ยึดกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นแหล่งกฎหมายหลัก

จัดทำกฎหมายเป็นประมวล (Codes)

ผู้พิพากษามีหน้าที่ตีความและบังคับใช้กฎหมาย

ให้ความสำคัญกับความแน่นอนและความเป็นเอกภาพของกฎหมาย

9.5 ประมวลกฎหมายสำคัญของระบบ Civil Law

FR ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส (Code Civil / Napoleonic Code) ค.ศ. 1804

ต้นแบบของการจัดทำประมวลกฎหมายสมัยใหม่

DE ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (Bürgerliches Gesetzbuch: BGB) ค.ศ. 1896

มีโครงสร้างเป็นระบบ ใช้แนวคิดทางนิติศาสตร์อย่างลึกซึ้ง — มีอิทธิพลต่อหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย

บทสรุป: จากกฎหมายโบราณสู่ระบบ Civil Law

วิวัฒนาการของกฎหมายลายลักษณ์อักษรสะท้อนการพัฒนาของอารยธรรมมนุษย์ จากการจารึกกฎหมายในอารยธรรมเมโสโปเตเมีย สู่การสร้างระบบกฎหมายที่มีเหตุผลในสมัยโรมัน การฟื้นฟูองค์ความรู้ทางกฎหมายในมหาวิทยาลัยยุโรป และการจัดทำประมวลกฎหมายของรัฐสมัยใหม่

ระบบ Civil Law จึงมิได้เกิดขึ้นโดยฉับพลัน แต่เป็นผลจากการสั่งสมองค์ความรู้และการพัฒนาทางกฎหมายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลากว่าสามพันปี

สรุปบทที่ 9 (Chapter Summary)

บทนี้ศึกษาพัฒนาการของกฎหมายลายลักษณ์อักษรตั้งแต่อารยธรรมเมโสโปเตเมีย

Code of Ur-Nammu และ Code of Hammurabi เป็นจุดเริ่มต้น

กฎหมายสิบสองโต๊ะ (Law of the Twelve Tables) และ Corpus Juris Civilis วางรากฐาน Roman Law

การฟื้นฟูกฎหมายโรมัน (Revival of Roman Law) นำไปสู่ระบบ Civil Law

ระบบ Civil Law มีอิทธิพลต่อประเทศไทยและหลายประเทศทั่วโลก

บทที่ 10: ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System)

คำถามท้ายบท (Review Questions)

ตอนที่ 1 คำถามอธิบาย

1. อธิบายเหตุผลที่ทำให้เกิดกฎหมายลายลักษณ์อักษรในอารยธรรมโบราณ
2. กฎหมายอูร์-นัมมูและกฎหมายฮัมมูราบีมีความสำคัญต่อพัฒนาการของกฎหมายโลกอย่างไร
3. เพราะเหตุใดกฎหมายสิบสองโต๊ะจึงถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกฎหมายโรมัน
4. Corpus Juris Civilis มีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง และมีอิทธิพลต่อระบบ Civil Law อย่างไร
5. อธิบายความหมายของ Revival of Roman Law และ Reception of Roman Law
6. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายโรมันกับการพัฒนาระบบ Civil Law ในยุโรป

ตอนที่ 2 คำถามอภิปราย: หากไม่มี Corpus Juris Civilis ระบบ Civil Law จะพัฒนาแตกต่างจากเดิมหรือไม่

Key Takeaway

- ✅ กฎหมายลายลักษณ์อักษรเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการบริหารรัฐและสังคมที่ซับซ้อน
- ✅ เมโสโปเตเมียเป็นแหล่งกำเนิดกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่สำคัญของโลก
- ✅ Code of Ur-Nammu เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดที่ค้นพบ
- ✅ Code of Hammurabi เป็นกฎหมายโบราณที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลมากที่สุด
- ✅ Law of the Twelve Tables เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของกรุงโรม
- ✅ Corpus Juris Civilis เป็นรากฐานของระบบ Civil Law
- ✅ การฟื้นฟูและการรับกฎหมายโรมันในยุโรปนำไปสู่การกำเนิดระบบ Civil Law
- ✅ ระบบ Civil Law มีอิทธิพลต่อการพัฒนากฎหมายไทย

ประ

แนวคิดสำคัญ: ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรในปัจจุบัน มิได้เกิดขึ้นโดยฉับพลัน แต่เป็นผลจากการสั่งสม

รม

บรรณานุกรม (Selected References)

ภาษาไทย: ชาญชัย แสวงศักดิ์. ประวัติศาสตร์กฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. อารยธรรมโลก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาต่างประเทศ: Borkowski, Andrew. Textbook on Roman Law. Oxford: Oxford University Press. Nicholas, Barry. An Introduction to Roman Law. Oxford: Oxford University Press. Stein, Peter. Roman Law in European History. Cambridge: Cambridge University Press. Johnston, David. Roman Law in Context. Cambridge: Cambridge University Press. Kelly, J. M. A Short History of Western Legal Theory. Oxford: Clarendon Press. The Code of Hammurabi. Translated by L. W. King. The Code of Ur-Nammu.